

Magdalena Apiecionek

Biblioteki parafialne w Bydgoszczy : zarys problematyki

Fides: Biuletyn Bibliotek Kościelnych 2 (37), 115-130

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

MAGDALENA APIECIONEK¹

BIBLIOTEKI PARAFIALNE W BYDGOSZCZY ZARYS PROBLEMATYKI²

1. Wstęp

Książnice parafialne są rodzajem bibliotek kościelnych. W encyklopediach wymienia się je obok bibliotek papieskich, kapitułalnych lub katedralnych, kolegiackich, dekanalnych, klasztornych, seminaryjnych, jak również bibliotek uniwersytetów i instytutów katolickich, kolegiów i akademii zakonnych, wyższych szkół katolickich oraz bibliotek kościołów niekatolickich³. Biblioteki kościelne w wąskim ujęciu to „księgozbiory będące własnością Kościoła katolickiego albo innych chrześcijańskich ugrupowań religijnych lub związane z instytucjami, które są przejawem ich działalności (kształcenie duchowieństwa, działalność duszpasterska i misyjna)”⁴. Natomiast w szerszym znaczeniu biblioteki kościelne to „wszelkie biblioteki, których głównym celem jest pogłębienie świadomości religijnej wyznawców religii chrześcijańskiej”⁵.

¹ Absolwentka studiów podyplomowych z bibliotekoznawstwa i informacji naukowej na Uniwersytecie Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy.

² Niniejszy artykuł powstał na podstawie: M. Apiecionek, *Bydgoskie biblioteki parafialne – stan obecny i możliwości rozwoju na wybranych przykładach*, wydruk komputerowy pracy napisanej na zakończenie studiów podyplomowych z bibliotekoznawstwa i informacji naukowej, promotor: dr B. Iwańska-Cieślak, Uniwersytet Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz 2013.

³ A. Piechota, *Najstarsza kolekcja Biblioteki Parafialnej św. Wojciecha w Mikołowie*, „Biuletyn EBIB” 1 (2007), <http://www.nowyebib.info/2007/82/a.php?piechota>, 17.01.2013.

⁴ *Biblioteki kościelne*, w: *Encyklopedia współczesnego bibliotekarstwa polskiego*, pod red. K. Głombiowskiego, B. Świdorskiego, H. Więckowskiej, Wrocław 1976, s. 61.

⁵ *Tamże*.

Książnice te zaczęto tworzyć w epoce średniowiecza przy kościołach parafialnych, które prowadziły szkoły dla kleru. Początkowo biblioteki zawierały w swych księgozbiorach głównie dzieła teologiczne, a przede wszystkim zbiory kazań. Z czasem w większych miastach zaczęto je udostępniać osobom świeckim. Książnice parafialne przestawały być więc bibliotekami zamkniętymi. Stały się prekursorami bibliotek publicznych i szkolnych⁶. Rozwój szkolnictwa parafialnego datuje się na XIII wiek. W 1279 roku ustawodawstwo synodalne określało obowiązkowe pensja książek dla szkół parafialnych. Szacuje się, że u schyłku średniowiecza było kilkaset bibliotek parafialnych w Polsce⁷. Natomiast Justyna Waluś podaje, że początków dziejów bibliotek parafialnych badacze upatrują w końcu XIV wieku. Wówczas książki te zaczęły powstawać przy ważniejszych kościołach parafialnych, a podstawą ich księgozbioru oprócz zbiorów kazań były dzieła liturgiczne, teksty hagiograficzne, literatura prawnicza. Woluminy przechowywano w skarbcach, jednakże niekiedy zbiór główny był podzielony, a księgozbiór podręczny znajdował się w zakrystii⁸.

W *Encyklopedii wiedzy o książce* wymienia się m.in. następujące książki: biblioteka parafialna przy kościele św. Janów w Toruniu (zachowało się po niej czternaście inkunabułów i dwie szafy), biblioteka parafialna w Bąkowej Górze (zachował się po niej spis książek z 1548 roku), biblioteka parafialna przy kościele Najświętszej Maryi Panny w Wiślicy, biblioteka parafialna w Legnicy przy kościele Świętych Piotra i Pawła (XVI wiek). Księgozbiory tych bibliotek zazwyczaj ulegały rozproszeniu w XVIII i XIX wieku⁹.

W dzisiejszych czasach biblioteki są instytucjami, które gromadzą, uzupełniają, opracowują zgodnie z obowiązującymi normami i przepisami, przechowują w określonym porządku, zabezpieczają i udostępniają czytelnikom swoje księgozbiory oraz informują

⁶ *Biblioteki parafialne*, w: *Encyklopedia wiedzy o książce*, pod red. A. Birkenmajera, Wrocław – Warszawa – Kraków 1971, k. 224.

⁷ B. Bieńkowska, H. Chamerska, *Tysiąc lat książki i bibliotek w Polsce*, Wrocław 1992, s. 112-113.

⁸ J. Waluś, *Zagadnienie gromadzenia w bibliotekach parafialnych*, „Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych” 2 (2012), s. 78-79.

⁹ *Encyklopedia wiedzy o książce*, dz. cyt., k. 224.

o ich zawartości. Jednakże w okresie przedrozbiorowym biblioteki kościelne, w tym również parafialne, nie spełniały tych wszystkich funkcji, co współczesne ksiąźnice. Miały one bowiem wówczas charakter zamknięty. Tak więc w owym czasie biblioteki kościelne zajmowały się przechowywaniem księgozbiorów. Mimo to w XVI wieku zwyczajowo używano terminu „biblioteka” na określenie spisów oraz zestawień bibliograficznych. Natomiast jak wskazują akta wizytacyjne parafii z XVIII wieku, osobno inwentaryzowano tzw. księgi kościelne, na które składały się księgi liturgiczne, będące podstawowym zbiorem służącym sprawowaniu czynności liturgicznych, i te, które były potrzebne w duszpasterstwie, oraz księgi dodatkowe – nieliturgiczne, zwane biblioteką. Z kolei książki te mogły być pomocne np. w rozwoju intelektualnym duchowieństwa. Jednakże od tej reguły zdarzały się wyjątki. Na przykład w protokołach wizytacyjnych dekanatu Kowno zarówno księgi kościelne, jak i biblioteka zostały zapisane razem¹⁰. Od XVI do XVIII wieku na synodach ogłaszano, jakie książki powinny znaleźć się w bibliotekach parafialnych. „Ustawy synodalne nakazywały również duchownym gromadzenie ksiąźek, ich lekturę oraz nauczanie zarówno dzieci, jak i dorosłych. Biskupi często sami zaopatrywali biblioteki w ksiąźki, które uznawali za niezbędne. Przekazywali również własne zbiory”¹¹. W okresie zaborów zmienił się charakter księgozbiorów kościelnych. Gromadzono przede wszystkim publikacje patriotyczne, które miały wspomagać walkę z zaborcą. Zbiory generalnie poddawane były cenzurze i brakowało środków na ich zakup. Często też osoby duchowne pożyczaly własne pozycje, ale i tak było ich mało. Zmiana nastąpiła po 1905 roku, kiedy to episkopat na Zjeździe Demokracji Chrześci-jańskiej wystąpił z postulatem o tworzeniu bibliotek parafialnych¹².

Dynamiczny rozwój ksiąźnic parafialnych nastąpił dopiero w drugiej połowie XIX wieku. Zbiory te gromadzono w celu propagowania literatury zgodnej z nauką Kościoła. Do tworzenia takich

¹⁰ J. Szady, *Księgozbiory parafialne w prepozyturze wiślickiej w II połowie XVIII wieku*, Lublin 2008, s. 19-21.

¹¹ J. Waluś, *Zagadnienie gromadzenia w bibliotekach parafialnych*, art. cyt., s. 79.

¹² *Tamże*, s. 80.

księgozbiorów zachęcano np. w 1862 roku¹³, a także w 1907 roku na łamach „Kroniki Diecezji Kujawsko-Kaliskiej”¹⁴. Ponadto w „Kronice Diecezji Kujawsko-Kaliskiej” drukowano katalog książek, które były odpowiednie dla bibliotek parafialnych¹⁵. J. Waluś wspomina również o katalogach publikowanych w okresie międzywojennym. Stosowano w nich podział woluminów ze względu na tematykę oraz grupę odbiorców, a wyznacznikiem był tutaj wiek i poziom intelektualny. Tak więc były książki dla wszystkich i książki trudniejsze. Natomiast w ramach tematyki świeckiej można wymienić np. literaturę sensacyjną, fantastyczną i podróżniczą¹⁶.

Dziewiętnastego marca 1996 roku Papieska Komisja ds. Dóbr Kulturowych Kościoła wystosowała list do wszystkich arcybiskupów i biskupów (który dotyczył również przełożonych generalnych instytutów zakonnych) na temat bibliotek kościelnych, w tym także bibliotek parafialnych. W liście tym zawarto wytyczne dotyczące funkcjonowania i zarządzania tymi książnicami. Podkreślono, że Kościół ze względu na swoją misję ewangelizacyjną troszczy się o tworzenie, zachowywanie, wzbogacanie oraz obronę i wykorzystanie swoich bibliotek. Konieczne jest zatem, aby każda diecezja oraz zgromadzenie zakonne sporządziły inwentarz i zachowały określony charakter swoich bibliotek. W liście tym wskazano również, że w pierwszej kolejności należy odnawiać biblioteki już istniejące, a księża, zakonnicy i świeccy powinni zyskać kwalifikacje do pełnienia stałej funkcji między innymi dyrektorów bibliotek. Ponadto zaznaczono, że nie można lekceważyć bibliotek mniejszych, w tym również parafialnych. Niestety wraz z ubywaniem księży, którzy zajmowali się tworzeniem i prowadzeniem tychże bibliotek, doszło do spadku ich liczby oraz aktywności. Mimo to należy uczynić wszystko, aby zachować każdy zbiór książek, często bardzo cenny, albo prze-

¹³ *Biblioteki parafialne. Ich potrzeba i łatwy sposób powszechnego ich po parafiach urzędzenia*, „Pamiętnik Religijno-Moralny” 9,2 (1862), s. 358, <http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/doc-content?id=58651&from=FBC>, 21.01.2013.

¹⁴ M.F. [M. Fulman], *Zakładajmy biblioteki parafialne*, „Kronika Diecezji Kujawsko-Kaliskiej” 1 (1907), s. 20-26; 2 (1907), s. 52-58; 3 (1907), s. 95-102.

¹⁵ *Katalog książek odpowiednich dla bibliotek parafialnych*, „Kronika Diecezji Kujawsko-Kaliskiej” 1 (1907), s. 31-32; 4 (1907), s. 134-136; 5 (1907), s. 167-168; 6 (1907), s. 199-200.

¹⁶ J. Waluś, *Zagadnienie gromadzenia w bibliotekach parafialnych*, *art. cyt.*, s. 82.

kształcić owe małe księżnice w biblioteki regionalne lub diecezjalne, które gromadziłyby zbiory, aby mogły one z pożytkiem służyć czytelnikom. Natomiast nad bibliotekami mniejszymi, w tym też i parafialnymi, opiekę powinni sprawować wolontariusze np. ze wspólnot parafialnych, ponieważ ośrodki te mają znaczenie dla wkładu kulturowego tychże wspólnot. Jednakże skoro biblioteki te są nośnikami kultury dla wszystkich ludzi, mają pełne prawo do korzystania ze wsparcia, jakiego udziela dany kraj i region innym bibliotekom. Jeśli Kościół udostępni swoje dziedzictwo wszystkim, sam będąc jednak właścicielem swoich bibliotek, księżnice te powinny zostać zaliczone do bogactwa kulturowego całego kraju i otrzymywać od niego niezbędną pomoc, w tym też ekonomiczną oraz organizacyjną¹⁷.

2. Sytuacja bydgoskich bibliotek parafialnych – ankieta

Księżnice parafialne znajdowały się w orbicie badań polskich badaczy już od początku XX wieku i nadal pojawiają się opracowania dotyczące ich przeszłości i terażniejszości¹⁸. W 2005 roku ks. Wal-

¹⁷ Papieska Komisja ds. Dóbr Kulturowych Kościoła, *Biblioteki kościelne w misji Kościoła*, „Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych” 1-2 (1996), s. 31-46, <http://digital.fides.org.pl/Content/797/Fides-1996-04.pdf>, 18.01.2013.

¹⁸ H.E. Wyczawski, *Biblioteki parafialne w diecezji krakowskiej u schyłku XVI w.*, „Polonia Sacra” 6,2 (1953/1954), s. 114-142; 7,1 (1955), s. 27-68; 7,2 (1955), s. 159-173; tenże, *Kościelne zbiory biblioteczne (wiek XVI-XVIII)*, w: *Dzieje teologii katolickiej w Polsce*, t. 2: *Od odrodzenia do oświecenia*, cz. 1: *Teologia humanistyczna*, pod red. M. Rechowicza, Lublin 1975, s. 517-551; K.M. Kowalski, *Księgozbiory parafialne archidiaconatu pomorskiego w XVI-XVIII w. Studium z dziejów kultury intelektualnej Prus Królewskich*, Gdańsk 1993; J. Kracik, *Biblioteki parafialne a prywatne księgozbiory duchowieństwa. Dekanat Nowa Góra w XVII-XVIII wieku*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 32 (1976), s. 249-271; J. Mandziuk, *Biblioteka przy kościele św. Jakuba w Nysie*, „Roczniki Biblioteczne” 20,1-2 (1976), s. 27-78; tenże, *Księgozbiór przy kościele św. Jakuba w Nysie (analiza zawartości)*, „Roczniki Biblioteczne” 20,3-4 (1976), s. 579-660; A. Biernacka, M. Dubieński, *Zarys historii bibliotek parafialnych w Polsce*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 73 (2000), s. 9-21; R. Skrzyniarz, *Księgozbiór parafialny w Bielinach według wizytacji z 1738 roku*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 74 (2000), s. 415-418; M. Zahajkiewicz, *Funkcja i znaczenie biblioteki parafialnej lub klasztornej*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 77 (2002), s. 9-17; J. Koziańska, *Zbiory starych książek w bibliotekach parafialnych i klasztornych*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 77 (2002), s. 41-51; P. Trafliński, *Książka w kościołach parafialnych archidiecezji gnieźnieńskiej w świetle „Liber beneficiorum” Jana Łaskiego*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 79 (2003), s. 453-460; K. Haptaś, *Dziela*

demar Żurek w swojej książce *Biblioteki kościoła katolickiego w Polsce. Informator* scharakteryzował dwanaście bibliotek parafialnych¹⁹, z czego żadna niestety nie pochodzi z województwa kujawsko-pomorskiego, nie wspominając o Bydgoszczy. Jak dotąd nigdzie nie opublikowano aktualnych informacji na temat bydgoskich bibliotek parafialnych. Nawet na stronach internetowych parafii rzadko umieszcza się informację o funkcjonującej przy niej bibliotece, dlatego też podjęto próbę zbadania tychże księżnic. Konieczny był w tym celu kontakt z każdą parafią z osobna. Zebrane dane uzyskano na podstawie licznych rozmów, przede wszystkim telefonicznych, oraz korespondencji elektronicznej z osobami duchownymi, najczęściej gospodarzami parafii, i pracownikami świeckimi kancelarii parafialnych. Można je zweryfikować, kontaktując się z wymienionymi w przypisach respondentami bądź dzwoniąc pod wskazane w przypisach numery telefonu.

Z każdym z respondentów przeprowadzono ankietę. Po otrzymaniu odpowiedzi twierdzącej na pytanie, czy przy parafii funkcjonuje biblioteka, zadawano pytania dodatkowe, a mianowicie:

1. Od kiedy funkcjonuje biblioteka parafialna?
2. Ile woluminów liczy księgozbiór tej biblioteki?
3. Czy książki znajdujące się w ofercie biblioteki są tylko o tematyce religijnej? Jeśli nie, to proszę o wymienienie.
4. Czy w bibliotece funkcjonuje katalog? Kartkowy czy komputerowy?
5. Kto opiekuje się biblioteką? Osoba świecka czy duchowna? Jakie wykształcenie posiada? (w przypadku studiów wyższych proszę o podanie kierunku).
6. Czy mogą wypożyczać książki osoby spoza parafii?
Uzyskane informacje ujęto w poniższej tabeli.

polskich autorów w bibliotekach parafialnych archidiaconatu sudeckiego w końcu XVI wieku, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 80 (2003), s. 49-55; R. Gustaw, *Stan i potrzeby bibliotek kościelnych oraz program pracy na najbliższy okres*, Lublin 1960; H. Wistuba, *Wspólnota parafialna*, Olsztyn 1983, s. 19-20; *Komu powinny służyć biblioteki kapłańskie*, „Wiadomości Archidiecezji Gnieźnieńskiej” 1 (1960), s. 12; J. Stemler, *Biblioteki parafialne zadania – organizacja – prowadzenie*, Płock 1935; K. Rulka, *Biblioteka kościoła parafialnego w Szadku w drugiej połowie XVIII w.*, „Biuletyn Szadkowski” 11 (2011), s. 61-73.

¹⁹ W. Żurek, *Biblioteki Kościoła katolickiego w Polsce. Informator*, Kielce 2005, s. 270-285.

Tab. 1. Biblioteki parafialne w Bydgoszczy. Stan w styczniu 2013 roku

Parafia pod wezwaniem	Biblioteka parafialna	1. Od kiedy funkcjonuje	2. Liczba woluminów	3. Tematyka	4. Katalog	5. Opiekunowie	6. Czy mogą korzystać osoby spoza parafii?	
1	św. Antoniego z Padwy ¹	funkcjonuje	od 1992 r., od 2 lat otwierana okazjonalnie, na życzenie	500	przede wszystkim religijna, encyklopedie, słowniki	brak	ksiądz proboszcz	tak
2	św. Maksymiliana Kolbego ²	nie funkcjonuje						
3	bł. Michała Kozala Biskupa i Męczennika ³	nie funkcjonuje						
4	Niepokalanego Poczęcia NMP ⁴	funkcjonuje	od 2005 r., poniedziałek w godz. 17.00-18.00	2 500	wszystkie działy tematyczne	kartkowy i komputerowy, w trakcie tworzenia	parafianki, wykształcenie bibliotekarskie	tak, po okazaniu doświadczenia
5	NMP z Góry Karmel ⁵	nie funkcjonuje (ale jest zaplecze)						
6	Przemienienia Pańskiego ⁶	funkcjonuje	brak danych, po uprzednim uzgodnieniu telefonicznym	brak danych	brak danych	brak danych	ksiądz proboszcz	brak danych

7	Świętej Rodziny ⁷	funkcjonuje	od początku istnienia parafii (od 1984 r.), po Mszy Świętej (jeśli jest taka potrzeba)	brak danych	brak danych	brak danych	osoba świecka	tak
8	św. Urszuli Ledóchowskiej ⁸	nie funkcjonuje						
9	Wniebowstąpienia Pańskiego ⁹	nie funkcjonuje						
10	św. Andrzeja Boboli ¹⁰	nie funkcjonuje						
11	św. Marcina i św. Mikołaja (katedralna) ¹¹	nie funkcjonuje						
12	Najświętszego Serca Pana Jezusa ¹²	nie funkcjonuje						
13	Świętych Apostołów Piotra i Pawła ¹³	nie funkcjonuje						
14	Świętego Krzyża ¹⁴	nie funkcjonuje						
15	św. Wincencego à Paulo (papińska bazylika mniejsza) ¹⁵	funkcjonuje	trudno określić, wtorek w godz. 15.00-17.00	ponad 10 000	św. Wincenty à Paulo, misje, Jan Paweł II, historia, religia, literatura, lit. dla dzieci i młodzieży, poezja, geografia, filozofia i psychologia, sztuka i kultura, medycyna, nauka	komputerowa baza danych	osoby świeckie, emerytki, jedna posiada doświadczenie w bibliotece	tak

16	NMP Królowej Pokoju (garnizonowy) ¹⁶	nie funkcjonuje						
17	Bożego Ciała ¹⁷	nie funkcjonuje						
18	Chrystusa Króla ¹⁸	funkcjonuje	od 1981, środa w godz. 16.00-17.30	około 1 550	w głównej mierze tematyka religijna	kartkowy	osoba świecka, wykształcenie pomaturalne ekonomiczne, doświadczenie w pracy w bibliotece	tak
19	Matki Bożej Nieustającej Pomocy ¹⁹	funkcjonuje	brak danych, I i III niedziela mies. w godz. 8:00-13:00	brak danych	religijna	kartkowy	osoba świecka	tak
20	Miłosierdzia Bożego ²⁰	nie funkcjonuje (ale jest zaplecze)						
21	NMP Matki Kościoła ²¹	funkcjonuje	od 2005 r., otwierana, jeśli jest taka potrzeba	brak danych	teologia, literatura piękna	brak	ksiądz proboszcz	tak
22	Świętej Trójcy ²²	nie funkcjonuje						
23	św. Wojciecha ²³	nie funkcjonuje						
24	Ducha Świętego ²⁴	nie funkcjonuje						
25	św. Jadwigi Królowej ²⁵	funkcjonuje	od około 1987 r., wtorek w godz. 17.30-18.30	około 4 000	religijna (w tym papięże), literatura piękna, literatura dziecięca	komputerowy (autorski)	osoba świecka, bez wykształcenia kierunkowego	tak
26	Matki Bożej Fatimskiej ²⁶	funkcjonuje	od 1994 r., środa w godz. 16.30-18.00	około 5 000	połowę księgozbioru stanowi literatura religijna	kartkowy	osoby świeckie, legionistki	tak

27	Opatrzności Bożej ²⁷	nie funkcjonuje (w likwidacji)						
28	Świętych Polskich Braci Męczenników (sanktuarium Nowych Męczenników) ²⁸	funkcjonuje	od 1988 r., środa w godz. 16.00-18.00 i niedziela w godz. 10.00-12.00	ponad 7 000	beletrystyka, beletrystyka dla dzieci, rozważania, lit. maryjna, nauka Kościoła i teologia, psychologia i rodzina, biografie, poezja, filozofia, biblistyka, historia Kościoła, historia	kartkowy	osoba świecka, wykształcenie teologiczne i ukończone studia podyplomowe z bibliotekoznawstwa	tak
29	Matki Bożej Królowej Polski ²⁹	nie funkcjonuje						
30	bł. Jana Pawła II Papieża ³⁰	nie funkcjonuje						
31	św. Jana Apostoła i Ewangelisty ³¹	funkcjonuje	od 1992 r., trzecia niedziela miesiąca w godz. 9.45-11.00	około 2 500	nauki teologiczne, filozofia, sztuka, literatura piękna, przewodniki	kartkowy	wolontariusze-osoby świeckie, wykształcenie wyższe-filologia polska	tak
32	św. Łukasza Ewangelisty ³²	nie funkcjonuje						
33	św. Marka Ewangelisty ³³	nie funkcjonuje						
34	św. Mateusza Apostoła i Ewangelisty ³⁴	nie funkcjonuje						

35	Matki Boskiej Królowej Męczenników (sanktuarium) ³⁵	nie funkcjonuje						
36	św. Mikołaja ³⁶	nie funkcjonuje						
37	św. Józefa Rzemieślnika ³⁷	nie funkcjonuje						
38	Matki Bożej Częstochowskiej ³⁸	nie funkcjonuje						
39	Matki Bożej Ostrobramskiej ³⁹	nie funkcjonuje						
40	Matki Bożej Zwycięskiej ⁴⁰	nie funkcjonuje						
41	św. Stanisława Biskupa i Męczennika ⁴¹	nie funkcjonuje						
42	Zmartwychwstania Pańskiego ⁴²	funkcjonuje	od 2001 r. czwartek w godz. 17.00-19.00	3 000	religijna, biografie, historyczna, beletrystyka	kartkowy	osoba świecka, wykształcenie wyższe- filologia pol. oraz roczna specjalizacja z bibliotekoznawstwa	tak

(Przypisy do tabeli)

¹ Dane zebrane na podstawie rozmowy telefonicznej z ks. proboszczem Janem Graczykiem, 14.12.2012.

² Dane zebrane na podstawie korespondencji mailowej z ks. proboszczem dr. Mirosławem Kiedzikim, 02.12.2012 (e-mail: parafia@mkolbe.bydgoszcz.pl).

³ Dane uzyskane podczas rozmowy telefonicznej z ks. proboszczem Tadeuszem Putzem, 07.12.2012.

⁴ Dane zebrane na podstawie korespondencji mailowej z p. Radosławą Kwolik (bibliotekarką), 06.12.2012.

⁵ Dane zebrane podczas rozmowy telefonicznej, 08.12.2012 (tel. 52 379 67 99).

⁶ Dane zebrane podczas rozmów telefonicznych z ks. proboszczem Grzegorzem Romanem, 08.12.2012.

⁷ Dane zebrane podczas rozmowy telefonicznej z ks. proboszczem Michałem Andrzejewskim, 09.12.2012.

- ⁸ Informacja uzyskana 16.12.2012 od ks. proboszcza Mieczysława Bielińskiego.
- ⁹ Dane uzyskane podczas rozmowy telefonicznej, 06.12.2012 (tel. 52 347 90 37).
- ¹⁰ Dane uzyskane podczas rozmowy telefonicznej, 07.12.2012 (tel. 52 350 63 81).
- ¹¹ Dane uzyskane podczas rozmowy telefonicznej, 07.12.2012 (tel. 52 322 45 86).
- ¹² Dane uzyskane podczas rozmowy telefonicznej, 06.12.2012 (tel. 52 322 29 02).
- ¹³ Dane uzyskane podczas rozmowy telefonicznej, 30.11.2012 (tel. 52 328 64 80).
- ¹⁴ Dane uzyskane podczas rozmowy telefonicznej, 30.11.2012 (tel. 52 346 25 97).
- ¹⁵ Dane zebrane podczas wolontariatu w bibliotece w okresie od września do listopada 2012 roku.
- ¹⁶ Dane uzyskane podczas rozmowy telefonicznej, 06.12.2012 (tel. 52 378 42 62).
- ¹⁷ Dane uzyskane na podstawie korespondencji mailowej z ks. proboszczem Ryszardem Pruckowskim, 11.12.2012.
- ¹⁸ Dane uzyskane podczas rozmowy telefonicznej, 06.12.2012 (tel. 52 373 25 58; oraz podczas rozmowy z p. Lidią Czarnecką (opiekunka biblioteki), 12.12.2012.
- ¹⁹ Dane uzyskane podczas rozmowy z ks. Tadeuszem Czyżem, 24.01.2013; oraz na podstawie: *Kalendarzyk katolicki 2013 z Informatorem diecezji bydgoskiej*, Poznań 2012, s. 76.
- ²⁰ Dane uzyskane podczas rozmowy telefonicznej z ks. proboszczem Tadeuszem Kruszką, 06.12.2012.
- ²¹ Informacje uzyskane od ks. proboszcza Piotra Raszki, 16.12.2012.
- ²² Dane uzyskane podczas rozmowy telefonicznej, 06.12.2012 (tel. 52 322 70 94).
- ²³ Dane uzyskane podczas rozmowy telefonicznej, 28.11.2012 (tel. 52 322 34 34).
- ²⁴ Dane uzyskane podczas rozmowy telefonicznej, 06.12.2012 (tel. 52 371 38 96).
- ²⁵ Dane uzyskane podczas rozmowy telefonicznej z ks. proboszczem Tomaszem Cylem, 03.12.2012; oraz podczas rozmowy z p. Wiesławą Królikowską (opiekunka biblioteki), 11.12.2012.
- ²⁶ Dane zebrane podczas rozmowy telefonicznej, 28.11.2012 (tel. 52 372 75 41) oraz podczas rozmowy z p. Bożeną Mroczkowską (opiekunka biblioteki).
- ²⁷ Dane zebrane na podstawie rozmowy telefonicznej z ks. proboszczem Maciejem Gutmajerem, 06.12.2012.
- ²⁸ Dane zebrane podczas wolontariatu w bibliotece w okresie od września do listopada 2012 roku.
- ²⁹ Dane uzyskane podczas rozmowy telefonicznej, 06.12.2012 (tel. 52 387 81 28).
- ³⁰ Informacja przekazana przez księdza wikariusza, 02.02.2013.
- ³¹ Dane zebrane na podstawie korespondencji mailowej z ks. proboszczem Januszem Tomczakiem, 29.11.2012 (e-mail: janustom@interia.pl).
- ³² Informacja uzyskana od ks. proboszcza Mirosława Pstrągowskiego, 20.12.2012.
- ³³ Dane zebrane na podstawie korespondencji mailowej z ks. proboszczem Januszem Sikorą, 29.11.2012 (e-mail: bydgoszcz-sm@salezjanie.pl).
- ³⁴ Dane uzyskane podczas rozmowy telefonicznej, 06.12.2012 (tel. 52 343 01 38).
- ³⁵ Dane uzyskane podczas rozmowy telefonicznej, 06.12.2012 (tel. 52 323 48 34).
- ³⁶ Dane zebrane na podstawie korespondencji mailowej z ks. proboszczem Romanem Bułińskim, 02.12.2012 (e-mail: parafia@mikolaj.bydgoszcz.pl).
- ³⁷ Dane uzyskane podczas rozmowy telefonicznej, 06.12.2012 (tel. 52 371 61 23).
- ³⁸ Dane uzyskane podczas rozmowy z ks. proboszczem Jerzym Marciniakiem, 06.12.2012.
- ³⁹ Dane zebrane na podstawie korespondencji mailowej z ks. proboszczem dr. Rafałem Grabowskim, 07.12.2012 (e-mail: parafia@ostrobramska.bydgoszcz.pl).
- ⁴⁰ Dane zebrane na podstawie korespondencji mailowej z ks. proboszczem Wenancjuszem Zmudą, 02.12.2012 (e-mail: mbzwycieska@gmail.com).
- ⁴¹ Dane uzyskane podczas rozmowy telefonicznej, 07.12.2012 (tel. 52 348 50 26).
- ⁴² Dane zebrane podczas rozmowy z p. Elżbietą Przygodą (opiekunka biblioteki), 03.01.2013.

Na podstawie zebranych informacji można wyciągnąć wnioski dotyczące liczby bydgoskich bibliotek parafialnych, okresu ich funkcjonowania, wielkości księgozbiorów i ich tematyki, organizacji, opiekunów oraz dostępności.

W Bydgoszczy znajdują się obecnie czterdzieści dwie parafie rzymskokatolickie²⁰. W trzynastu z nich funkcjonują biblioteki parafialne. Ponadto w dwóch parafiach znajduje się zaplecze w postaci zbiorów oraz istnieje możliwość otwarcia takich bibliotek, gdyby znalazły się osoby chętne do ich poprowadzenia. Natomiast w jednej parafii zbiory są już likwidowane ze względu na brak czytelników.

Najstarsza biblioteka parafialna w Bydgoszczy funkcjonuje już trzydziesty drugi rok (przy parafii pw. Chrystusa Króla). Następnie kolejno: dwudziesty dziewiąty rok (przy parafii pw. Świętej Rodziny), dwudziesty szósty rok (przy parafii pw. św. Jadwigi Królowej), dwudziesty piąty rok (przy parafii Świętych Polskich Braci Męczenników), dwudziesty pierwszy rok (przy parafiach pw. św. Antoniego z Padwy oraz pw. św. Jana Apostoła i Ewangelisty), dziewiętnasty rok (przy parafii pw. Matki Bożej Fatimskiej), dwunasty rok (przy parafii pw. Zmartwychwstania Pańskiego). Natomiast najmłodsze bydgoskie księżnice parafialne działają już ósmy rok (przy parafiach pw. Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Marii Panny i pw. Najświętszej Marii Panny Matki Kościoła). Niestety trudno powiedzieć, od kiedy istnieje jedna z bydgoskich bibliotek parafialnych (przy parafii pw. św. Wincentego à Paulo).

Aż cztery bydgoskie biblioteki parafialne (przy parafiach pw. św. Antoniego z Padwy, pw. Przemienienia Pańskiego, pw. Świętej Rodziny, pw. NMP Matki Kościoła) otwarte są okazjonalnie, w razie potrzeby, z czego jedna z nich po uzgodnieniu telefonicznym (przy parafii pw. Przemienienia Pańskiego). Natomiast tylko jedna księżnica funkcjonuje dwa razy w tygodniu (przy parafii pw. Świętych Polskich Braci Męczenników). Sześć bibliotek parafialnych w Bydgoszczy działa raz w tygodniu (przy parafiach pw. Niepokalanego Poczęcia NMP, pw. św. Wincentego à Paulo, pw. Chrystusa Króla, pw. św. Jadwigi Królowej, pw. Matki Bożej Fatimskiej, pw. Zmartwychwstania Pańskiego). Ponadto jedna księżnica parafialna funkcjonuje dwa razy w miesiącu (przy parafii pw. Matki Bożej Nieusta-

²⁰ *Parafia*, <http://www.diecezja.bydgoszcz.pl/index.php/spis-parafii>, 06.12.2012.

jącej Pomocy) i jedna biblioteka otwarta jest raz w miesiącu (przy parafii pw. św. Jana Apostoła i Ewangelisty).

Największy księgozbiór liczy ponad 10 tys. wol. (biblioteka przy parafii pw. św. Wincentego à Paulo), kolejny ponad 7 tys. wol. (księżnica przy parafii pw. Świętych Polskich Braci Męczenników), następnie około 5 tys. wol. (biblioteka przy parafii pw. Matki Bożej Fatimskiej), około 4 tys. wol. (księżnica przy parafii pw. św. Jadwigi Królowej), 3 tys. wol. (biblioteka przy parafii pw. Zmartwychwstania Pańskiego), 2,5 tys. wol. (księżnica przy parafii pw. Niepokalanego Poczęcia NMP), około 2,5 tys. wol. (biblioteka przy parafii pw. św. Jana Apostoła i Ewangelisty), około 1 550 wol. (księżnica przy parafii pw. Chrystusa Króla) oraz 500 wol. (biblioteka przy parafii pw. św. Antoniego z Padwy).

Z otrzymanych danych wynika, że w bibliotekach tych znajdują się przede wszystkim książki o tematyce religijnej, teologicznej. Jednakże są w nich również pozycje m.in. z historii, filozofii, literatury pięknej, literatury dla dzieci i młodzieży, poezji, sztuki, psychologii, geografii, a także biografie, słowniki, encyklopedie oraz opracowania z zakresu medycyny i innych dziedzin nauki.

W sześciu bibliotekach funkcjonuje katalog kartkowy (przy parafiach: pw. Chrystusa Króla, pw. Matki Bożej Fatimskiej, pw. Świętych Polskich Braci Męczenników, pw. św. Jana Apostoła i Ewangelisty, pw. Zmartwychwstania Pańskiego, pw. Matki Bożej Nieustającej Pomocy). W jednej księżnicy katalogi kartkowy i komputerowy są w trakcie tworzenia (w parafii pw. Niepokalanego Poczęcia NMP). W dwóch bibliotekach jest katalog komputerowy: autorski w bibliotece przy parafii pw. św. Jadwigi Królowej i komputerowa baza danych w bibliotece przy parafii pw. św. Wincentego à Paulo.

Zasoby kadrowe bibliotek są niewielkie. W większości przypadków księżnicami opiekują się osoby świeckie. Zazwyczaj na jedną bibliotekę przypada jeden opiekun. Każdy z opiekunów posiada co najmniej kilkuletnie doświadczenie w pracy bibliotekarskiej. Opiekunowie ci raczej się nie zmieniają. Natomiast tylko w trzech bibliotekach pracują osoby posiadające wykształcenie kierunkowe, czyli bibliotekarskie (w księżnicach przy parafiach: pw. Niepokalanego Poczęcia NMP, pw. Świętych Polskich Braci Męczenników, pw. Zmartwychwstania Pańskiego). Natomiast trzema księżnicami opie-

kują się proboszczowie (biblioteki przy parafiach: pw. św. Antoniego z Padwy, pw. Przemienienia Pańskiego, pw. NMP Matki Kościoła).

Z usług i zbiorów bydgoskich bibliotek mogą korzystać osoby spoza danej parafii. Jednakże w przypadku jednej z nich nie otrzymano informacji na ten temat (parafia pw. Przemienienia Pańskiego).

Pozyskanie wyżej wymienionych informacji było pracochłonne i czasochłonne oraz wymagało wykazania się dużą determinacją i inicjatywą. Niestety w przypadku kilku parafii pomimo kilkukrotnych prób nie udało się uzyskać kompletu informacji na temat działalności funkcjonujących przy nich bibliotek parafialnych (patrz tabela). Mimo to próbę zbadania sytuacji bydgoskich bibliotek parafialnych należy uznać za udaną.

3. Zakończenie

Biblioteki parafialne przeszły przez lata wiele zmian. Początkowo stanowiły tylko pomoc dla duchownych. Obecnie z założenia są dostępne dla każdego zainteresowanego, gromadzą podstawową wiedzę z wielu dziedzin, a w małych miejscowościach stanowią centra kultury. Wcześniej cieszyły się prestiżem i były wspomagane przez zamożnych darczyńców²¹. Dzisiaj niestety zaplecze bibliotek parafialnych jest zazwyczaj bardzo ubogie.

Tylko w co trzeciej bydgoskiej parafii funkcjonuje biblioteka. Chociaż księżnic parafialnych nie jest za wiele, to najmłodsze z nich funkcjonują już ósmy rok, najstarsze zaś ponad trzydzieści i około trzydziestu lat. Z pewnością ogromną zasługę mają w tym opiekunowie, którzy pracę w owych bibliotekach traktują zapewne jako misję. To bardzo ważne, ponieważ za pośrednictwem książki religijnej dokonuje się proces ewangelizacji. Zbiory te są więc niezwykle cenne i ważne dla chrześcijan. Jednakże z powodu niewielkiej liczby czytelników istnieje zagrożenie likwidacji bibliotek parafialnych. Zaczęto już obserwować taką tendencję. Świadczy o tym chociażby fakt, że spora część księżnic otwierana jest tylko okazjonalnie, w razie potrzeby. Dlatego też aby zapobiec procesowi destrukcji, tak ważna jest

²¹ J. Waluś, *Zagadnienie gromadzenia w bibliotekach parafialnych*, art. cyt., s. 84, 86.

aktywna postawa zarządców oraz opiekunów i zastosowanie przez nich rozmaitych działań promocyjnych. Osoby sprawujące pieczę nad owymi bibliotekami należałoby wyposażyć w taką wiedzę i umiejętności, dzięki którym mogłyby nie tylko utrzymać dotychczasowych użytkowników i zapobiec likwidacji tych jakże cennych zbiorów, ale też zdobyć nowych czytelników oraz sponsorów.